

Nr 318.

Af herr **Lindhagen m. fl.**, *angående införande af republikanskt statskick.*

Då den sammanfattande framställningen uti motionen nr 311 om *en demokratisk författningsrevision* ansetts böra splittras i särskilda motioner (se Andra kammarens protokoll för den 1 maj) få vi, under åberopande jämväl af de i motionen nr 316 för hela ämnet anförda skäl härmed slutligen anförä följande beträffande särskildt:

Regeringsmakten.

Det är en inrotad uppfattning i vår politik, att en författningsrevision, som kan upptaga samtidens tankar, allenast har att syssla med riksdagens grundvalar och sammansättning. Äfven den demokratiska politiken behärskas i hög grad af detta föreställningssätt och när man tillåter sig måtta som längst stannar siktet vid Första kammarens afskaffande såsom möjligen kronan på verket i någon aflägsen framtid.

Om vi emellertid lösrycka oss för en gång från dagspolitikens söfvande inflytelser samt tänka något öfver erfarenheterna och sakens natur, skall snart genom det vikande töcknet inom ramen af vår författning upptorna sig ett annat fäste som på sitt sätt lika hotande just i vårt nutida lif stänger vägen för människornas frigörelse. Det är den ärftliga regeringsmakten med den oriktiga ursprungsbeteckningen af

guds nåde, som blickar bister och oåtkomlig ned på oss från sina sekel-gamla molnstoder.

Det har som sagdt blifvit nästan ett politiskt sakrament inom det gamla furstekrönta Europa att en till synes så vördnadsvärd institution, trots de allmänna tviflen på densamma i all hemlighet, ej får vidröras på något sätt af profana händer under vanliga fredliga förhållanden. Det är ensamt den våldsamma revolutionen eller kriget förbehållet att störta tronerna.

Man kan förstå hur en sådan opinion under trollmakten af de historiska anorna och berättelserna kunnat uppstå. Men man inser lätt dess uppenbara villfarelser. Regeringsmaktens organisation är en lika aktuell och närliggande fråga som riksdagens sammansättning. En ärftlig regeringsmakt är en lika otidsenlig och hindrande institution som en första kammare med privilegierade valrättsbestämmelser. Saken för-tjänar i hög grad att af vår tid nyktert öfvervägas och i laga former behandlas liksom hvarje annan framträngande författningsfråga.

Tidens händelser och förhållanden mana också folken i Europa att någon gång börja vakna upp ur sina minnen äfven på denna punkt. Alla nybyggerländer såsom Amerikas, Australiens och Sydafrikas stater hafva såsom en själfklar sak affört den monarkiska statsformen från sina dagordningar. I Asien är Kinas underbara jättesprång helt plötsligt till republiken en sannsaga, som borde mäktigt tala till våra sinnen. I Europa har Schweiz sedan länge gifvit ett föredöme. Man säger att äfven i detta lands aflägsnaste dalar, dit politiken eljest ej trängt fram vidare, besjålas landtmännen af ett djupt nedblickande på den monarkiska statsformen och förundra sig öfver hur ett land kan vara så efterblifvet att det låter den fortfarande äga rum. Sedan har Frankrike och på sistone Portugal också gått fram mot det oundvikliga. Endast Norge har invigt sin unga frihet med att ikläda sig den gamla dräkten, säkerligen dock i följd af något verkligt eller förment nödläge, förstärkt af intrycken från den europeiska miljö, där landet fått sin plats.

En sådan institution, som tillåtes af tradition upprätthålla en makt öfver folket med öfvernaturlig fullmakt och ärftlig besittningsrätt, får i själfva verket ett ofantligt inflytande på människornas tänkesätt och handlingar. Den leder bort uppmärksamheten från nutiden och dess verkligheter till gamla förlegade värden. Den inverkar nedbrytande på karaktärerna genom sin organiserade inbjudan till underdånighet och själfuppgifvelse och sin medeltida prålade kostymering. Genom tusende rännilar söka dessa inflytelser sig ned i demokratiens jord och

förgifta i sin mån den eftertanke, hvilken söker mödosamt spira upp under längtan efter en sol, som ständigt dröjer.

Under sådana förhållanden kan det vara förklarligt att äfven regeringshandlingarne blifva bundna i viktiga afgöranden af osynliga hänsyn, som ej borde få göra sig gällande. Hvad som åstadkommes, tillskrifves dessutom med förkärlek denna högre försyn utan någon särskild förtjänst och den oantastlighet, som hvilar öfver monarkens person, breder gärna ut sig öfver yttringarne af hela systemet. Äfven i yttre måtto spåras denna auktoritetstro. Det yttrades därför en gång om det engelska konungariket, att alla för folket nyttiga eller åtminstone för nyttiga gällande inrättningar äro kungliga, blott landets gäld betecknas såsom stats- eller nationalskuld.

Ett utomordentligt inflytande utöfvar den ärftliga regeringsmakten på ämbetsmannakårens sociala kompetens. Sedan gammalt ha monarkierna »med säker uppfattning af den mänskliga fåfängan», för att tala med Nordisk familjebok, genom ordnar, uniformer, defileringskurer och gunstbevis af olika slag sökt skapa en livvakt kring tronerna. På detta sätt lyftes den högre ämbetsmannakåren upp i molnen från jorden. Den klyfta, som redan olika social ställning uppdrar mellan makten af guds nåde och folket, vidgas ofantligt och omöjliggör den samverkan med och det uppgående i folkets realiteter, som är den första förutsättningen för en ämbetsutöfning med folket och för detsamma.

En särskild skuggsida är institutionens intima samband med kriget, också en anspiegling af det förflutna, då konungarne främst voro krigsherrar. Under det republikernas presidenter själfallet främst representera det civila samhället, är i regeln monarken och de manliga medlemmarne af hans familj enligt plägsed de främste beskyddarne och utöfvarne af militäryrket. Vår grundlag stadgar ock att inga prinsar få ha något civilt ämbete och hänvisar dem således indirekt att söka sig befattningar i militärväsendet. Sålunda knäsatt i de högsta maktbefogenheternas sköte måste militärväsendet i mångt och mycket förledas att antaga öfvermodiga later och hårdnackadt afvisa den anspråkslösare plats i samhällsordningen, som med rätta tillkommer densamma. Nedblickandet på fredsörelserna och hänförelsen för vapnen utgår främst från de mäktiga monarkiska inflytelserna inom det gamla Europa.

Det bör dessutom icke förglömmas, hurusom det i själfva verket är en omöjlig uppgift, som lägges på monarken, äfven om slumpen fogat så, att han af födseln och trots öfverdådet i uppfostran är väsentligen i besittning af framstående egenskaper. Krafvet särskildt att stå öfver partierna går utöfver det mänskliga och bygger således

också på en osanning. Man kan icke begära att ej äfven monarken liksom andra människor vanligen skall i sin åskådning taga intryck af de omgifningar, i hvilka han växt upp, och af synpunkterna hos de klasser, som ständigt vädja till honom såsom en af deras egna. Monarkien måste till väsentlig del blifva helt enkelt en partiinstitution till höger. Att monarken äfven ger tydliga uttryck för dylika åsikter kan mänskligt bedömdt knappast klandras. En författning, som måste kräfvat af en människa att hyckla andra meningar än han af sin öfvertygelse hyser, har fällt domen öfver sig själf.

Till sist förtjänar erinras om de stora kostnader, som också af tradition ansetts böra offras på denna institutions utstyrsel. Befogenheten af denna statsutgift förstår folket så mycket mindre som monarkernas tillvarelsesätt i följd just af de stora civillistorna, som skola förbrukas, oförskyllt framträder utåt mera såsom ett lif i nöjen än ett lif i arbete. Men här döljer sig äfven något mera än en utgift, som kunde besparas. Dessa penningar utgöra nämligen den ekonomiska grundvalen för det så kallade hofvet, som traditionellt vidmakthållet i en ny tid och oberördt i allmänhet af demokratiska förnimmelser fortfarande liksom tillförene lägrar sig kring furstehuset, omsveper dem med sina rökoffer och vidgar svalget mellan dem och folket.

Alla dessa aktuella synpunkter mana enligt vår uppfattning till en framryckning äfven mot regeringsmaktens problem. I synnerhet synes en förpliktelse till initiativ här hvila på socialismen.

Det samhälle och den statsstyrelse, som socialismen såsom tidens främste målsman för det mänskliga vill uppbygga och deltaga uti, kan under inga förevändningar ikläda sig former, hvilka verka i en helt annan anda och äro för vår tid, mildt taladt, utmanande. Förra året har ock i det svenska socialdemokratiska partiets politiska program denna sak till yttermera visso uttryckligen betonats genom upptagande af krafvet på en »författningsrevision, som genomför ett republikanskt och demokratiskt styrelsesätt».

En särskild uppfordran för socialismen att nu föra fram äfven denna hörnsten i författningsrevisionen innebär bland andra företeelser äfven interpellationsdebatten i Andra kammaren den 3 februari 1909 om den socialistiska propagandan. Landets dåvarande statsminister svarade vid tillfället att han tyvärr ej såsom han önskat kunde gifva det svaret på interpellationen, att det socialdemokratiska partiet vore allenast ett af landets politiska partier, likställt med de öfriga och arbetande på fäderneärfd grund efter sin uppfattning om hvad som vore riktigt och

nyttigt för vårt samhälle. Såsom bevis härför anförde statsministern bland annat följande.

»Det socialdemokratiska partiet säger sig själfallet och utan diskussion vara ett republikanskt parti, som alltså vill afskaffa det svenska statsskickets grundval, uttryckt i regeringsformens första paragraf, att Sveriges rike skall styras af en konung. Regeringen aflägger vid sitt tillträde ed på landets författning. Den eden är min plikt och hela regeringens plikt, ja hvarje regerings plikt att hålla. När därför ett parti kallar sig republikanskt och med ett republikanskt program utvecklas och växer, då är det denna regerings och hvarje regerings ofrånkomliga skyldighet att vaksamt följa dess utveckling och noga tillse, att ej denna programpunkt föres ut i den praktiska politiken utan att från regeringens sida mötas af ett verksamt ingripande inom de gränser, som gällande lag uppdrager och statens väl fordrar.»

Något bättre bevis än detta uttalande kan knappast erhållas för hvilken farlig klyfta hålles vid makt mellan styrelse och folk genom en författning, som kan framkalla en dylik förväxling af begreppen. Det är icke nog med att sådana uppfattningar om en ärftlig regeringsmakts tidsenlighet, som ofvan uttalats och för öfrigt delas af en myckenhet människor inom alla läger, icke ens tillmätas värdighet att kunna få hysas. En statsminister gripes så af obeveklig trohet mot konungamakten, ett människoverk som det är trots allt, att han förglömmade all trohet mot folket uttalar sig på det förgrifligaste sätt mot grundlagarne, som själfva förklara att de kunna ändras i viss föreskrifven ordning. »Respekt för gällande lag med öppen rätt att fordra en annan» är ett gammalt känt rättesnöre för samhällskritiken. Det är tydligen angeläget just att denna så klandrade programpunkt »föres ut i den praktiska politiken genom ett verksamt ingripande inom de gränser, som gällande lag uppdrager och statens väl fordrar».

Till sist må villigt erkännas att med genomförande af en folkvald styrelse ingalunda nås någon fullkomlighet. Många och betydande vanskligheter har äfven en dylik punkt i utvecklingen att kämpa med, både kvarstående gamla och kanske nya tillkomna. Men det är af de skäl, som anförts, dock ett tillryggalagdt stycke af den väg som måste vandra och äfven ett betydelsefullt framsteg på densamma.

På grund af hvad sålunda anförts hemställes:

att Riksdagen vill beträffande *Regeringsmakten* principiellt uttala sig för afskaffande af den ärftliga regeringsmakten samt införande af en statsstyrelse,

byggd på folkets val (republik), samt hos Konungen begära ett förslag till de ändringar i grundlagarne, som för en sådan tankes förverkligande skulle erfordras.

Stockholm den 1 maj 1912.

Carl Lindhagen.

C. Winberg.

R. Sandler.

Oskar Kloo.

Nils Helger.

I motionens syfte instämma:

O. W. Edbom.

J. E. Berglund.

C. A. Svensson.